

**SELECTION OF POEMS AS LITERARY
TEXT IN LANGUAGE TEACHING
WRITING SKILLS**

Dil Öğretiminde Edebî Metin Olarak Şiir Seçimi

Arzu ÇEVİK¹

Abstract

Text is the main tool in the process of language teaching. Various types and structural texts are needed to develop and language skills. The studies are performed on the texts by selecting texts appropriate to objectives, themes and grade level prepared in the textbooks used in the process of Turkish teaching in middle schools. The principle of being appropriate to children should be taken basis for the texts used for the children and the terms of children literature should be preferred as much as possible. With this purpose, 7 Turkish textbooks prepared by the Ministry of National Education (MoNE) and private publishing house and approved by MoNE for the 4th grade and the 8th grade were evaluated in terms of selection of poetry from among the text types. Considering the age group, the texts in Turkish textbooks for secondary school children in childhood and early adolescence periods should match with the characteristics of the mentioned population, and qualified literature texts should be selected for children and young people. In the prepared Turkish textbooks, the examples of selected poems based on this purpose were examined. It has been determined that most of the selected poems are original texts and that a large part of them are examples of classical Turkish poetry. Selected poems were seen to be used more thematically in the themes of "Atatürk" and "Love" and "Emotion". Another noteworthy feature of poems is that they are poems bearing cultural and national values, and that children are often included in works that are overcome with homeland, flag, history and national love. It has been determined that there are repetitive poems in the books. Each literary text was a message and it was considered to be a value, and it was also examined in terms of values and transfer in poems. In order to have texts for children, it is necessary to reach more child poems.

Key words: Children literature, language teaching, text, text selection, textbook, poem.

Özet

Dil öğretim sürecinde metin temel araçtır. Dil becerilerinin yerleşmesi ve gelişmesi için çeşitli türde ve yapıda metinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ortaokullarda Türkçe öğretim sürecinde hazırlanan ders kitaplarında kazanıma, temaya, sınıf düzeyine uygun metinler seçilerek dil öğretim sürecinde planlanan çalışmalar metinler üzerinden yürütülmektedir. Çocuklar için kullanılacak metinlerin çocuğa yönelik ilkesini esas almalı mümkün olduğunca çocuk edebiyatı verimleri tercih edilmelidir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı ve özel yayınevi tarafından hazırlanıp MEB onaylı 4. sınıf ile 8. sınıf için kullanılan 7 Türkçe ders kitabı metin türleri içinden şiir türünün seçimi açısından değerlendirilmiştir. Yaş grubu dikkate alındığında çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde bulunan ortaokul çocukları için Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, sözü edilen kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır, çocuklar ve gençler için nitelikli edebî metinleri

¹ Arş. Gör., Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, acevik@bartin.edu.tr

seçilmelidir. Hazırlanan Türkçe ders kitaplarında bu amaca yönelik seçilen şiir türünün örnekleri incelenmiştir. Seçilen şiirlerin tamamının özgün metinler olduğu büyük bir kısmının klasik Türk şiirinin örnekleri olduğu belirlenmiştir. Seçilen şiirlerin tematik olarak daha çok “Atatürk” ve “Sevgi” ve “Duygular” temasında kullanıldığı görülmüştür. Şiirlerde dikkati çeken bir diğer unsur ise kültürel ve milli değerler taşıyan şiirler olduğu ve çocukta vatan, bayrak, tarih ve millet sevgisi aşıl原因 eserlere sıkça yer verildiği görülmüştür. Kitaplarda tekrar eden şiirler olduğu tespit edilmiştir. Her edebi metnin bir iletisi olduğu ve bir değeri işlediği düşünüldüğünde şiirlerdeki değerler ve aktarımı açısından da incelemeye alınmıştır. Çocuklara yönelik metinlerin olması bakımından daha çok çocuk şiirlerine ulaşılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, dil öğretimi, metin, metin seçimi, ders kitabı, şiir.

Giriş

Dilsel bir ürün olan metin, çeşitli yapılarda ve formlarda oluşmaktadır. Oluşan yapının temel amacı ileti aktarmaktır. Bu iletiyi aktarma çabası ile oluşturulan metin, belirli bir ifade biçiminin geliştirilmesi ortaya çıkar ve malzemesi dil olan ifade ürünüdür. Güneş (2013), metin kavramını bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılar şeklinde tanımlamaktadır. Metin dilin kullanıldığı üretme biçimidir. Duygu ve düşünceler bir metin bağlamında somutlaşmaktadır. Metin belli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı üretilen bir dil dizgesi bütünüdür (Günay, 2007, 44). Metin yapısal olarak anlamlı ve kurallı bir dizilişe ihtiyaç duymaktadır. Metin, dille farklı düzeylerde iletişim kurma ve dili somutlaştırma aracıdır. Metin birden çok yapı ile karşımıza çıkmaktadır. Bazen görsel bir öge bazen bir kelime ya da uzun bir yazı formunda olmaktadır. Bu bakımdan dilin kullanıldığı metinler için dili yazı biçimi metnin öğelerini oluşturmaktadır. Dil seslerden, metin ise harf, hece, kelime, cümle ve paragraftan oluşmaktadır. Harften paragrafa kadar dil öğelerinin her biri metnin anlam bütünlüğüne hizmet etmekte, metnin tamamıyla birlikte bir anlam ve değer kazanmaktadır (Güneş, 2013, s. 2).

Dil, duygu düşüncelerin sözle ya da yazıyla şekil bulmuş halidir. Dil öğretim sürecinde etkileşim ve dilin günlük hayatla ilişkilendirilmiş şekli dil öğretim ilkelerinden birisidir. Bu sebeple dil öğretiminde kullanılan temel araç metindir. Kültürü yansıması ve aktarması özelliğiyle kültürle özdeşleşmiş olan dil öğretimi, temel düzey dil kullanımı seviyesinde genellikle günlük hayatta kullanılan dili önemseyen metinler aracılığıyla yapılır. Kültür, dil öğretiminde öğrencilerin yeterlik düzeyi arttıkça (ara düzey kullanıcı-ileri düzey kullanıcı) kültürel ayrıntıları, tarihi birikimleri, hedef dilin anlatım inceliklerini (mecazlar, aktarmalar vb.) önemseyen şiir, bilmece, fıkra gibi yazınsal türler aracılığıyla aktarılmaktadır (Akkaya, 2013, 172). Türkçe öğretiminde metinler dil, zihinsel, sosyal ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirmede birer araçtır (Güneş, 2013, 262).

Metin yapısıyla ve şekliyle dilin etkin şekilde kullanıldığı ürünlerdir. Dilin öğretiminde beceri kazandırmada metne ihtiyaç duyulmaktadır. Amaca uygun metinler üretmek de mümkündür. Bu yüzden birçok farklı metne ulaşmak ya da oluşturmak dil öğretim sürecinde gerekmektedir. Bu süreçte kullanılan metin biçimleri dilin çeşitli ürünleri olmaktadır. Bunlar kimi zaman edebiyatın verimleri olurken kimi zaman da amaca hizmet eden özel metinler olmaktadır. 2004 ve 2005 Türkçe Öğretim Programlarının değişmesi ile birlikte kitap hazırlarken tematik yaklaşımla hazırlanmış ve temaya uygun farklı türde metinler seçilmeye başlanmıştır. Öğretim sürecinde kullanılan metinler yazar ya da kaynak tercihi hususunda bir sınırlama ya da yönlendirme söz konusu olmamıştır. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında (1-5. Sınıflar) bir yazardan en fazla üç metin alınabileceği, 2006 Programında (6-8. Sınıflar) ise bir yazardan ikiden fazla metin alınamayacağı, kitap yazarları tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısının da ikiye geçmeyeceği belirtilmiştir. Metin yapıları bütün olarak alınabildiği gibi kitap

hazırlayıcıları tarafından düzenlenmekte ve amaca uygun hale getirilmektedir. Bu sebeple Güneş (2013), metinleri, dil öğretiminde kullanımına göre edebî, üretilmiş, özgün ve özel metinler olarak gruplandırıldığını ifade etmektedir. Özel metinler kitap hazırlayıcıları tarafından amaca uygun hazırlanan ya da hazırlatılan hedef kitlesi belli, tematik yaklaşımda temaya uygun, hazırlanacak etkinlikler için özel hazırlanmış metinlerdir. Özgün metinler ise bir yazarın dil öğretim amacı gütmeyen çoğu zaman hedef kitlesini 'çocuk' olarak belirlemediği edebî ürünlerdir. Edebi metinler duygu düşünce ve hayallerin insanda heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ve estetik bir yapı içinde söylenmesi ve yazılması ile oluşan edebiyat ürünlerine denilmektedir (Güneş, 2013, s. 4). Dil ve edebiyat eğitiminin amacı, öğrencilere dil bilinci ve estetik kazandırmaktır. Bunun için de, ilköğretimin ilk yıllarından itibaren öğrenciler, insanın maddî ve manevî dünyasını oluşturan, etkileyen, şekillendiren kelime ve kavramlarla tanıştırılmalı; öğrencilerin, söz konusu kelime ve kavramlar hakkında ilköğretim yıllarından itibaren, seviyelerine göre kısa veya uzun konuşmalar yapmaları, şiir okumaları sağlanmalıdır (Önkaş, 2009, s. 8). Ders kitapların yer alan metinlerin bu bakış açısını sahip olması gerekmektedir. Yazılan ders kitaplarında önceden belirlenmiş programın amaç ve hedeflerini yerine getirmekle birlikte, bu amaçların davranışa dönüşmesini sağlayacak her türlü ayrıntının da önceden belirlenmesi gerekmektedir. İlk ve orta öğretimde Türkçe dersi programındaki konular, öğrencinin düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulunduğu ölçüde değer taşırlar. Eğer program, öğrencinin idrakinde, kavrayışında, tutum ve değerlerinde, anlama ve anlatma becerilerinde bir değişime sağlamıyorsa yetersizdir ve herhangi bir önemi yoktur. Böyle bir program çerçevesinde yazılan ders kitabının da işlevliliği ve geçerliliği tartışma götürür (Aytaş, 2002).

Türkçe öğretiminde metne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılayan metinleri Aytaş (2002), Türkçe ders kitaplarında yer alan birer araç olduğunu ifade etmektedir. Bu aracın seçimi ve kullanımı dersin hedefleri ve kazanımları ile yakından ilişkilidir. Her metnin ders materyali olarak kullanılması elbette mümkün değildir. Derste kullanılacak metinlerin, hedef kitlelerin seviyesine, Türkçe eğitiminin ve dersin amaçlarına uygun olması şarttır. Hedef kitlemize Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılacak metinler, milli bağları kuvvetlendirecek; Türk dünyasında birlik sağlanması fikrini uyandırıp canlandıracak nitelikler taşımalıdır (Duman, 2003, s. 152). Özel ya da özgün metinlerin seçiminde edebiyatın verimleri kullanılmaktadır. Ders kitaplarında çocuğa göre olan edebiyat metinlerinin yer alması, çocuğun okuma alışkanlığının, estetik duyarlılığının ve eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine yardımcı olmayı amaçlar (Dilidüzgün, 2004, s. 52). Temizyürek (2003) öğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları da okulda ve özellikle Türkçe derslerinde tanıştığına vurgu yapmaktadır. Güneş, (2002), ders kitaplarındaki metinler öğrencilerin okuma alışkanlığı oluşturmalarında önemli araçlar olduğunu belirtmektedir. Bireyin ana dilini edinme ve geliştirme süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatı ile bağlantılıdır. Bu sebeple Türkçe öğretiminde niteliği, çocuk edebiyatından faydalanma düzeyi ile ilişkilidir. Dil öğretiminde temel dil becerilerini meydana getiren dinleme, konuşma, okuma ve yazma bunun yanında dil bilgisi öğretim süreçlerinde edebiyat ürünlerinden yararlanılır (Baş, 2015, s. 1).

Çocuk metinlerinin seçiminde kullanılacak metinlerin çocuk edebiyatı ürünleri olması bakımından oldukça önemlidir. Çocuk edebiyatı sahasında kullanılacak dilin çocuğun içinde doğduğu toplumun kültürel değerlerinin yaşatıcısı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalı bu gerçekten hareketle çocukta millî dil bilinci oluşturulmalıdır. Böylece ana dilin fonksiyonlarından biri olan kültürel değerlerin toplum hayatında yaşamasına ve nesilden nesle aktarılmasına imkân sağlanmalıdır (Temizyürek, 2003, s. 166). Türkçe ders kitabı yazılırken seçilen parçaların öğrencide öğrenme arzusunu uyandıracak, bir başka söyleyişle ana dilinin güzel örneklerinden hareketle, kendi dil ve anlatım yeteneğini

geliştirecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. (Aytaş,2002). Türkçe derslerinde temel kaynak olan ders kitabı, öğretmenden sonra en önemli araç konumundadır (Küçük, 1996). Ders kitaplarındaki metinler, araştırmalar ve örnekler, öğrencilere araştırma-inceleme yöntemlerini öğretici olmaktadır (Güneş, 2002) Metin seçimi, okuma ilgisinin ve güdüsünün oluşması için bir önkoşul olarak görülebilir. Metin seçiminde yazınsallık belirleyici bir etmendir (Dilidüzgün, 2004, s. 51).

Çocuk edebiyatı kavramı tartışılmakta, çocuk için bir edebiyat gerekli midir, sorusuna cevap aranmaktadır. Şirin (2000)'in de ifade ettiği üzere çocuk edebiyatı, her şeyden önce edebiyattır. Hem de edebiyat yönü ile edebiyatın içinde çok incelikli bir yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür. Çocuk edebiyatı her şeyden önce çocuk için yazılmış; onun ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış, pedagojik yönü de olan ürünleri kapsamaktadır. Çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirdiğimiz eserlerin meydana getirilmesinde her şeyden önce "hedef kitleye görelilik ilkesi" ile hareket edilmelidir (Temizyürek, 2003, s. 165). Bu düşünce ile dil öğretimi ve çocuk edebiyatı ilişkisi dikkatle kurulmalıdır. Seçilen metinlerin yaş grubu seviyesi, ilgileri, beklentileri ile doğru orantılı olmalıdır. 4. sınıftan 8. sınıfa doğru gidildikçe daha çok yetişkinlere yönelik metinlerin sayısı artmakta, özellikle çocuklar için hazırlanmış olan metinlerin sayısı ise azalmaktadır. Bu ters orantıyı çocukların yaş gelişimine koşut olarak bir ölçüde haklı görebiliriz (Dilidüzgün, 2004).

Dil öğretiminde kullanılan çocuklarda dil sevgisi kazandırmayı hedefleyen önemli edebî türlerden birisi de şiiirdir. Ezgili söyleniş, kısa oluşu ve duygu doruklarında hissettirmesi bakımından bu yaş grubunun dikkatini çekecek türlerden birisidir. Ezberi kolay, akılda kalıcı olması da çocukların sevdiği türlerin başında gelmektedir. Çocuğun estetik ve güzellik terbiyesi için şiir eğitimi şarttır (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 191). Şiirler duygularla sesleri satırlarda birleştiren etkileyici ürünlerdir. Dilin çok özel kullanımını gerektiren âdeta kelimelerle musiki yaratan şiir, insanın kelimelerle ahenk oluşturduğu, pek çok düşünceyi kısa ve özlü bir anlatımla sunabildiği bir anlatım şeklidir (Akyol, 2006, s. 121). Şiir, güzelliğin ritmik yaratıcılığıdır (Aktaş ve Gündüz, 2001, s. 217). İyi şiirde olması gereken anlam katları çocuğa yazılacak şiirde de gereklidir. Anlam katları şiire göre olan şiir, şiiri çocuğa indirgeme ustası olan şairin gerçekleştirebileceği şiirdir (Şirin, 2007, s. 130).

Şiir edebî türler içerisinde yazılması en zor olan türlerden bir tanesidir. Biçimsel özellikleri ve duygusu ile en eski ama yazılması güç olan türlerin başında gelmektedir. Bu bakımdan şiirin çocuğa göre olanı için de benzer durum mevcuttur. Çocuk şairinin sorumluluğu daha farklı ve ağırdır. Çocuk şairi hep yeni ve taze şiirin şairidir (Şirin, 2007, s.130). Şair ile çocuk arasında var olan bu bağ, çocukların şiire ilgi duymalarını ve şiiri sevmelerini kolaylaştırmaktadır diyebiliriz. Bu bağlamda şiir, çocuklar için hem okul öncesi hem de okul dönemi öğrenme ve öğretme süreçlerinde onların öğrenme gereksinimlerine sezinletici iletilerle cevap veren, çocukların sürekli devinim içinde olan düş, düşünce ve kavram dünyalarını besleyen, zenginleştiren bir iletişim aracıdır (Sever, 2013, s.148). Çocuk edebiyatında şiir, çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin büyüsünü ve dilin matematiğini kavramalarında önemli bir araçtır. Şiir vasıtasıyla dilin gücünden yararlanabilen çocuk, yaratıcı düşüncesini de geliştirir (Önkaş, 2009, s. 1). Çocuk edebiyatını Türkçe öğretimi açısından bağlayıcı kılan en önemli husus, edebiyat ve eğitim arasındaki köprünün fark edilme eşliğidir (Baş, 2015, s. 5). Çocuk şiiri yazabilmek için, çocuğun dünyasını, dilini ve anlatımını bilmek ve çocuğu anlamak gerekir (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 196). Çocuğa hitap eden eserlerin yazımında soyut kavramlardan olabildiğince kaçılmalı somut kavramlara yer verilmelidir. Çünkü çocuğun anlama seviyesini zorlamak onun kitaba karşı ilgisini azaltır, okuma alışkanlığını köreltir.

İyi kitaplar, çocuğun somut düşünme biçiminden, soyut kavramlara doğru gelişmesine, gerçeğe hayal dünyası arasında köprüler kurmasına yardım eder (Oğuzkan, 2001, s. 385).

Yetişkin edebiyatında şiirle, çocuk edebiyatında şiirin ortak noktası şiirin sesinde dögümlenmektedir. Bununla birlikte söyleyiş biçimi, tercih edilen sözcükler ve üslup bu iki kavramı birbirinden ayıran önemli noktalar (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 190). Çocuk şairinin üstlendiği sorumlulukla çocuğa yönelik özgün, çağdaş ve çocuklara ulaşabilen metinler hazırlamak temel teşkil etmelidir. Bu bilgiler ışığında, araştırma ders kitaplarındaki çocuk şiirlerine odaklanılmıştır.

Yöntem

Araştırma ders kitaplarında seçilen şiirlerin çocuk edebiyatı ve sınıf düzeyleri dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında ortaokulda okutulan 7 ders kitabındaki şiirler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Dil öğretiminde seçilen metinler içerisinde “şiir” kullanımının amacı ve “şiir” seçimi için 2016-2017 eğitim öğretim yılında MEB tarafından belirlenen 7 ders kitabı içerisinde seçilen şiirler incelemeye alınmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir (Karatay, 2015, s. 72). Araştırmada verilerin analizi için içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 227). Fraenkel ve Wallen (2006) doküman inceleme sürecinde izlenecek adımları şu şekilde sıralamıştır: Doküman incelemenin ilk aşaması amacı belirlemektir. Sonraki aşamada kavramların tanımlanması şeklindedir. Belirlenen bu kavramların çalışmanın başında belirlenebileceği gibi çalışma esnasında değiştirilebilir, düzenlenebilir ya da belirlenebilir. Analiz süreci izlenmektedir. Bu aşamada analiz birimlerini belirlemektedir. Bundan sonraki adımda araştırmacı analiz edilecek verileri belirler, amacına uygun düzenler. Veriler ile amaçlar arasındaki ilişkiyi açıklayan mantıksal bir yapının gerçekleştirilmesi aşamasına geçilir. Örneklem planını geliştirme ve kodlama kategorilerini belirleme aşamaları ile analiz süreci devam eder. Veri analizi ve yorumlama süreçleri tamamlandıktan sonra bir alan uzmanı verilerin analiz sürecini ve yorumlamaları incelemiştir. Böylelikle geçerlik ve güvenilirlik sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmada 4 bakanlığa ait kitap ve 3 özel sektöre ait kitap olmak üzere 7 kitapta bulunan 52 şiirden farklı olan 48 şiir incelenmiştir.

Tablo 1. Kitaplardaki şiir sayılarının yayınevi ve sınıf seviyesine göre dağılımı

SINIF DÜZEYİ	YAYINEVİ	ŞİİR SAYISI
5. sınıf	BAKANLIK	8
6. sınıf	BAKANLIK	6
6. sınıf	ÖZEL	12
7. sınıf	BAKANLIK	4
7. sınıf	ÖZEL	7
8. sınıf	BAKANLIK	6
8. sınıf	ÖZEL	9

Şiirlerden dil öğretiminde kullanılan “şiir”lerin kullanımının amacı ve “ seçimi için 2016-2017 eğitim öğretim yılında MEB tarafından belirlenen 7 ders kitabı içerisinde yer alan 52 şiir tespit edilmiştir. “Bayrak” şiiri 3 kez kullanılmıştır. “Uçun Kuşlar” şiiri 2 kez kullanılmıştır. “Türküler Dolusu” 2 kez kullanılmıştır. Meşe ile Saz metni nazım biçiminde yazılmış olsa da fabl türü olduğu kapsam dışı bırakılmıştır. Ders kitaplarında yer alan 47 farklı şiir edebî ürünlerin dil öğretiminde kullanım amacı açısından incelenmiştir. Ayrıca şiir türüne en çok yer verilen iki tema olan “Sevgi” temasında 8 şiir, “Atatürk” temasında 9 şiire yer verilmiştir. “Bayrak” şiirine altı, yedi, sekizinci sınıf düzeyinde “Sevgi temasında “kullanıldığı görülmektedir. Bayrak sevgisi aşıl原因an klasik şiirin örnekleri arasında yer alan şiire yer verilmesi gerekli ve önemlidir. Ancak tercihin farklı sınıf düzeylerinde olması şiirin tekrarına yol açmaktadır. “Türküler Dolusu” adlı şiire ise sekizinci sınıf düzeyinde her kitapta da “Milli Kültür” temasında yer aldığı görülmektedir. “Uçun Kuşlar” şiirine altıncı sınıf düzeyinde “Duygular” temasında, yedinci sınıf düzeyinde “Sevgi” temasında yer verilmiştir. Türkçenin zengin bir dil olduğu ve birçok eserin bulunduğu düşünüldüğünde kullanılan şiir çeşitliliğine yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Şiirlerin büyük bir kısmının klasik Türk şiirinin örnekleri olduğu tespit edilmiştir. Yunus Emre'nin bir şiirine, anonim bir örneğe, “Çanakkale İçinde” adlı türkünün sözlerine ve bir çeviri şiire de yer verilmiştir.

Tablo 2. Klasik ve Günümüz Şiirlerinin Dağılımları

Tür	N	%
Klasik	32	67,4
Günümüz	15	32,6

Dil öğretiminde kullanılan metinler özel ve özgün olarak ikiye ayrılmaktadır. Ders kitaplarında yer alan şiirlerin tamamı özgün metinlerdir. Şiir tür olarak düzenlemeye imkân tanımaması, özel bir anlatım biçimi olan metinlerdir. Bu sebeple özgün metinlerin tercih edilmesi daha önemli olduğu düşünülmektedir. Şiirlerin şairlerine bakıldığında klasikleşmiş Türk şiirinin örnekleri ile günümüzde yazılan şiirlerin tercih edilmesi bakımından incelendiğinde şiirlerin %68'inin klasik Türk şiirinin şairleri olduğu görülmektedir. Şiirlerden bir tanesinin anonim olması bakımından kapsam dışı bırakılmıştır.

Şiirlerin yazılış amaçları göz önüne alındığında hedef kitlesi çocuk olduğu düşünülen ve çocuk kitabı yazarları tarafından yazılması bakımından incelendiğinde ise %36'sının çocuk şiiri olduğu görülmüştür.

Tema bakımından şiirler incelendiğinde programın öngördüğü temalara uygun etkinlikler doğrultusunda seçilen şiirler mevcuttur. Bu sebeple aynı şiiri farklı temalarda görmek de mümkündür. Ancak genel teması doğrultusunda şiirler değerlendirildiğinde şu bulgulara rastlanmaktadır:

Atatürk teması için 8 sekiz şiir bulunmaktadır. Atatürk'ü tanıma, anlama ve yaptıklarını bilme açısından programda yer alan zorunlu temalardan biri olan Atatürkçülük temasında şiir türüne sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Türk kültürü, tarihi ve vatan bilinci uyandırmaya yönelik yazılan 14 şiire rastlanmaktadır. Şiirlerde vatan sevgisi, kültürel öğelerin tanıtılması ve öğretilmesi ile bu bilincin uyanması açısından oldukça önemlidir. Teması okuma ve kitap sevgisi aşıl原因ama amacı olan 5 şiire rastlanmıştır.

“Okuma Kültürü” adlı temada kullanılan şiirlerin daha çok 5 ve 6. Sınıflarda yer verildiği görülmektedir. Sevgi temasında yer alan şiirlerin “bayrak” sevgisi, “doğa” sevgisi, “vatan” sevgisi alt temaları ile verildiği görülmektedir. Sanat, mekân, kişilik oluşturmaya örnek ve duygulara yönelik genel temalara rastlanmaktadır.

Şiirlerin konuları “doğa sevgisi”, “kitap okuma alışkanlığı”, “Atatürk”, “Anadolu” gibi konuları daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Duygu metinleri olan şiirler için genellikle duyguların aktarılmasında sevgi, coşku ve alışkanlık kazandırma amacıyla tercih edildikleri görülmektedir. Çocuk edebiyatında olduğu gibi, çocuk şiirlerinde de her şey konu edilebilir. Fakat neyin ne kadar yer alması gerektiğine, çocuğun dil gelişiminin ve bakış açısının sınırları ölçüsünde, çocuklar için yazan şairler karar verebilir (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 198). Konu bakımından ise “Atatürk” konulu 9 şiir, vatan ve bayrak sevgisi konulu 5 şiire yer verildiği görülmektedir.

İnsanlar her gün farklı durumlarla karşılaşır, düşünür, fikir belirtir, karar alır ve harekete geçer. Gencin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağını belirlemesi ve aklına gelen soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir Simon ve arkadaşları özellikle de bu çağın çocuk ve gençlerinin geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıya kaldıklarını, alternatiflerin çok olmasının onların daha çok karmaşaya, anlaşmazlığa ve değer çatışması yaşamasına neden olduğunu ifade etmişlerdir (Akbaş, 2008, s. 13). Bu bakımdan değer öğretimi de oldukça önemlidir. Demiryürek (2015) değerleri 2001 ve sonrası şu şekilde ele almıştır: “adil olma, aile birliğine önem, barış, çalışkanlık, duyarlılık, estetik, hoşgörü, okuma sevgisi, saygı (doğaya), sevgi (hayvan /doğa/b kitap), yardımseverlik.” Bu başlıklar altında şiirlerin aktardıkları “değer” kavramı açısından değerlendirildiğinde elde edilen bulgular şu şekildedir:

Adil olma değerini taşıyan iki şiir, barış temalı bir şiire, çalışkanlık temalı bir şiire, duyarlılık temalı üç şiire, estetik temalı bir şiire, hoşgörü temalı bir şiire, saygı temalı bir şiire yer verildiği görülmüştür. Aile birliğine önem verme değerinde ve yardımseverlik temalarında şiire kullanılmamıştır. Sevgi teması en çok yer bulan temadır. Okuma sevgisi temalı beş şiir kullanılmıştır. Okumaya ilgiyi artırmak, kitap sevgisi kazandırmak, okuma becerisini geliştirmek için bu temada şiirlerin kullanıldığı düşünülmektedir. Sevgi teması ise duygu metinleri olan şiirlerde önemli yer bulmaktadır. Doğa sevgisi, doğayı koruma, vatan ve bayrak sevgisi Atatürk sevgisi, sevgi anlayışı oluşturma konulu şiirlerin olduğu görülmüştür. 36 şiirde asıl temanın sevgi olduğu tespit edilmiştir.

Şiirler tür açısından incelendiğinde ise şiirlerin 19 lirik, 11 pastoral, 10 epik, 8 didaktik türde şiir belirlenmiştir. Bu bakımdan şiir türlerinde farklılık olduğu görülmüştür. Şiir tercihlerinde tür çeşitliliğine gidildiği, ortaokul süresinde farklı türlerde şiirlerle tanışma olanağı bulunduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan şiir seçimi için tür çeşitliliği önemlidir. Duygunun ağır bastığı, duygular temasında sıkça şiir türünün kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca milli kimlik kazanma, ülkesini sevmeye bilinci uyandırma duygularını canlandırmak için epik şiirin seçilmesi de gereklidir. Doğa sevgisi, doğayı koruma anlayışı geliştirmek insanlığın devamı için doğayı koruma duygusunun gelişmesi için de şiir türü yer bulmuştur. Ayrıca bir konuda bilgiyi kullanmak ve bilginin önemini vurgulama için de didaktik şiirlere yer verildiği görülmektedir. Yalçın ve Aytaş (2002), çocuk şiirlerinde türler için dünya edebiyatında pastoral ve didaktik şiir anlayışının hâkim olduğunu, bizde ise didaktik şiir anlayışının etkin olduğunu ifade etmektedirler. Ders kitaplarında ise bu durum dengeli görünmektedir.

Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu gibi dil becerilerini geliştirme, düşünme, anlama, sıralama, sorgulama, sınıflama, ilişki kurma, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerileri geliştirme, ayrıca sözlü ve yazılı kelime tanıma becerilerini geliştirme, zihinsel sözlüklerini zenginleştirme için çeşitli etkinlikler verilmelidir. Bütün bu beceriler için etkinlik seçme ve uygulama vb. çalışmalar için metinlerin belirli bir uzunlukta olması gerekmektedir (Güneş, 2013, s. 264). Bu bakımdan incelendiğinde ise şiirlerin uzun olmadığı yaş seviyesine uygun şekilde dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Çocuklar için öğretme amacıyla yazılan şiirlerin uyaklı ve kafiyeli olması öğrenilen şeyin kalıcılığını sağlar ve öğrenmeyi hızlandırır. Aksan'a göre "Çocuklar kafiyeli ve ölçülü şiirlerden etkilenir ve buna olumlu tepkilerde bulunur (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 203). Klasik Türk şiiri örneklerinde de günümüzde yazılan şiirlerde ve çocuk şiirlerin ses uyumu, dize tekrarı, aliterasyon, hece ölçüsünün kullanıldığı örneklerin çoğunlukla tercih edilmiş olduğu belirlenmiştir. Şiirin genel olarak yapısı dışında serbest şiirlere de yer verildiği, farklı formda şiir örneklerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Çocuk şiirleri kafiyeli ve ölçülü yazılabileceği gibi serbest formda da yazılabilir (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 197). Bu açıdan farklı şiir örneklerinin yer alması şiir türünün öğretiminde ve şiirin dilini fark etmesi açısından örnekler kayda değerdir.

Çocuk şiiri yazmanın ayrı bir özen istediği aşikârdır. Çocuk şairi, uçurtmaları ipsiz uçurtma ustasıdır (Şirin, 2007, s. 132). Bu bağlantıyı kurabilen şair, çocuk şiiri oluşturmada önemli görevler alacaktır. Ders kitaplarında çocuk şiirlerine kısmen yer verildiği, daha çok hedef kitlesi çocuk olmayan klasik Türk şiiri örneklerinin tercih edildiği görülmektedir. Çocuğa yönelik özgün eserlerin az oluşu, yazarları bu şiirlere yönlendirmektedir. Bu açıdan çocuklara yönelik farklı konu ve türlerde şiirlere ihtiyaç vardır. Çocuk şiiri konusunda hareket noktası, "çocukların ihtiyaçları ve arzularına uygunluk"tur. Eğer çocuklara şiir zevki kazandırmak istiyorsak, muhakkak ki bu yolu takip etmek gerekir (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 202). Bu amaca uygun bilinçli ve çocuğun gelişimine, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış; çağdaş ve yarına dönük şiirlerin olmasının gerekli olduğu bilinmektedir. Şirin (2007), şiiri çocuğa göreleştirmenin şiir estetiği dışına çıkmak anlamına gelmediğine vurgu yapmaktadır. Seçilen çocuk şiirlerinde dilin başarılı kullanılan örneklerine yer vermek kitap hazırlayıcılarının dikkate alması gereken diğer bir husustur. Çocuksu bir dil, çocuğu küçük gören bir üsluba dönüşmemelidir. Seçilen şiirlerin daha özenli olması gerekmektedir.

2004 ve 2005 Türkçe Öğretim Programları, metinleri düzenleme, kısaltma gibi ders kitabı yazarlarına imkân tanımıştır. Ancak bilindiği üzere şiir türü buna müsait olan bir tür değildir. Taşlardan birinin yerinin oynaması tüm yapıyı yok edebilir. Günümüz araştırmaları kısa ve anlam bütünlüğü koparılan metinlerin okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmada yetersiz kaldığını göstermektedir (Güneş, 2013, s. 264). Anlam bütünlüğü bozulmadan şiir düzenlemek neredeyse mümkün değildir. Ders kitaplarında seçilen ve kullanılan şiir türündeki metinlerde bu durumu rastlanmamıştır. Bu anlamda dil öğretiminde seçilen şiirlerin kullanımında özgün yapılarının korunmuş olması önemlidir. Çünkü şiir tür özelliği bakımından müdahale kabul etmez. Estetik zevk uyandırarak, dilin ahengini hissettirecek olan şiirlerde bu durum söz konusu olamaz.

Sonuç

Çocukta edebi zevk uyandıracak kişilik gelişimine katkı sağlayacak önemli türlerin başında şiir gelmektedir. Onun hayal gücünü geliştirecek dil sevgisi ve bilinci kazandırabilecek, okuma tutkusu aşılayabilecek, mensup olduğu milletin değerlerine

hissederek sahip çıkabilecek bir anlayışa sahip olması için şiir okuması gereklidir. Şiir, bireyin sanatsal ruh kazanmasına ve yaratıcı düşünmesine olanak tanıyacağından dil ve sosyal gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan estetik duygu kazanma ve geliştirmede şiir türünün ayrı bir yeri olacaktır. Kazanmış estetik zevkin ve ince ruhun ifadesinde de şiire ihtiyaç duyacaktır. Edebiyatla tanışan çocukların dikkatle okuyacağı türlerin başında şiir gelmektedir. Çocuğa güzellik ve insanlık duyguları aşılama, ona bir hayat görüşü kazandırmada şiirin etkisi büyüktür. Çocuğa ana dilini sevdirmeye ve onun zenginliğini tanıtmaya, bir duygu, düşünce ve izlenimin sanatlı olarak nasıl anlatılabileceğini öğretme bakımından şiirlerin, çocukların eğitiminde bir işlevi vardır (Önkaş, 2002, s. 10). Bu yüzden çocuklar için seçilen şiirlerin eğitim aracı olduğu ancak dil zevki ve bilinci uyandırmak amacı olduğu da unutulmamalıdır. Mevcut çocuk şiirlerinin bu amacı taşımadığı ve ihtiyacı karşılamadığı görülmektedir. Temel sebebi ise, çocuk şiirine eleştirel bir bakışın yerleşmemesi ve bu alanda yetişmiş, uzmanlaşmış çocuk şairlerinin olmaması olarak düşünülmektedir. Çocuk kitapları, dergiler ve ders kitaplarında yer alan şiirlerin nitelikten yoksun olması ders kitabı yazarlarını klasik şiirlere yönlendirmektedir. Eğitim amacıyla yazılan şiirler de ise estetik zevk ve dilin ahenginin kullanılmaması türün başarılı örneklerinin oluşmamasına diğer bir sebep olarak gösterilebilir. Bu sebeple çocuk şairleri mutlaka şiir yazarken çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının yanı sıra dili etkin bir şekilde kullanmayı da hedeflemelidir. Çocuğa estetik zevk kazandırmanın yolu, şiir dilindeki ahengi hissettirmekten geçmektedir. Edebiyatın asıl amacının eğitim olmadığı unutulmadan çocuğun ilgisi ve ihtiyaçları doğrultusunda onda zevk uyandıracak şiirler oluşturulmalıdır. Çocuk şiiri söz konusu olduğunda ne bir yetişkin olarak kalmak ne de çocuklaşmaya çalışmak doğrudur. Her şeyi kendi haliyle ele almak, sezmek ve yazmak gerekir. Yapmacıktan ve yapaylıktan uzak durmak suretiyle çocukça yazmak değil, çocuk duyarlılığını harekete geçirmek daha doğrudur (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 192).

Şiirin önünde, çocuğun ve çocukça bir dünyanın saflığı ve temizliği vardır” (Yalçın ve Aytaş, 2002, s. 181). Çocuk şiirlerinde çocuksu bir üslup ile çocuğa görelilik ilkesi benimsenmelidir. Çocuğun hissedeceği duygular çocuk şairi tarafından hissedilerek kaleme alınmalıdır. Çocuğun dünyasındaki içtenlik ve coşku şiirlere, çocuk dili ile aktarılmalıdır. Öznesi çocuk olan şiirde çocuğun bilinç ve bilinç dışı, somut ve soyut sınırlarını bilmek şairin çocuk bilgisi ile yüzleşmiş olmasını da gerektirir. Çocuk bilgisinin en temel dayanağı ise çocuk dilidir (Şirin, 2007, s. 130).

Türkçe derslerinde kullanılan metinlerin tercih edilmesinde temel amaç, kazanımlar doğrultusunda becerileri geliştirmek olmaktadır. Öğrencinin zihinsel becerileri geliştirmek için metni anlama, üzerinde düşünme çıkarımlar yapma, sorgulama, değerlendirme vb. işlemler yapılmalıdır (Güneş, 2013, s. 259). Bu bakımdan seçilen metinlerde tür özellikleri, tema, konu, amaç, programın ön gördüğü kazanımlar ve okuma sevgisi aşılama gibi amaçlara da hizmet etmek zorundadır. Çok yönlü amaçları olan metin seçimi için ders kitaplarında yer verilen şiirlerde temanın önemli olduğu görülmüştür. Şiir seçiminde asıl hedeflenenin temaya uygunluğu olması şiir seçiminde bazı hususların dikkate alınmadığını ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple şiir seçiminde çocuk şiirlerine daha çok yer vermek, bu kaynaklara ulaşmak ve kullanmak önemlidir. Yaş seviyesi yükseldikçe klasik şiirlere yer vermek, şiirlerin farklı sınıf düzeylerinde birçok yer alması amacın dışına çıkarmaktadır. Ders kitaplarında seçilen şiirler için bu duruma dikkat edilmelidir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 6, No. 16, 9-27.*
- Akkaya, A. (2013). Yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında fıkralar: Nasreddin Hoca fıkraları. *Millî Folklor, 2013, Yıl 25, Sayı 100.*
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve sözlü anlatım.* Ankara: Akçağ.
- Akyol, Hayati. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri.* Ankara: Kök.
- Aytaş, G. (2001). Türkçe ders kitaplarının yazımında metin seçimi ve metin altı sorularının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar, *Türk Yurdu. Yıl: 21, S. 162-163, s. 56-61.*
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı.* Ankara: Pegem.
- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980'den günümüze).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Dilidüzgün, S. (2004), Okuma öğretimi hedefleri bağlamında Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı ürünleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 2 s. 43-55.*
- Duman, A. (2003). Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi, *TÜBAR-XIII.*
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education.* New York: McGraw-Hill.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi.* İstanbul: Multilingual.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi.* Ankara: Ocak Yay.
- Güneş, F. (2013) Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1 (1), 1-12.*
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi: yaklaşım ve modeller.* Ankara: Pegem.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi Cilt 1, Sayı 1.*
- Küçük, S. (1996) Türkçe öğretiminde metin seçimi ve önemi. *Dil Dergisi. Sayı: 43, s. 10-14.*
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı,* Ankara: Anı.
- Önkaş, N. A. (2009). Çocuk edebiyatı kitaplarında şiirin yeri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 23.*
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü.* İzmir: Tudem.
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı.* İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü.* Ankara: Kök.

- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *TÜBAR-XIII*
- Temizyürek, F. Balcı, A. (2010). *Türkçe öğretim programları*. Ankara: Pegem.
- Turan, L. & Gücüyeter B. (2005). Çocuklar için yazılan her manzumeye şiir denir mi? *Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6, Sayı 2.*
- Yalçın, A.& Aytas, G. (2002). *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Akçağ.